

bilo nje.) Če se zaljubi, če ga vzljubi... Nič čudnega! Saj sem tudi jaz njo...

Žena (se smeje): Ali spet pretakaš solze za njo?

Ljubimec: Danes sem jo videl v neki beznici. Pijana je bila, pijancu je sedela v naročju in se tako čudno zasmejala, ko me je zagledala. Zbežal sem ven in preklel sem te v tistem hipu.

Žena: Preklel? Zakaj? Izvoli samo, če ti je ljubo.

Ljubimec: Vlačuga je zdaj zavoljo tebe, zato sem te preklel... To je tudi eden izmed tvojih grehov, ki ne bo nikdar izbrisan... Mogoče bi bil pa kdaj dober, srečen... in Ela bi bila tudi dobra in srečna... A ti si jo pognala, ubila si ji srečo. Kaj imaš od tega? Le sovraštvo naju še veže — in strast...

Žena (mračno): Lahko bi izbrisal, lahko bi pognal mesto nje mene! Zakaj si pognal njo?

Ljubimec: Ti si jo pognala.

Žena: Zakaj ni ona mene?

Ljubimec: Ker je satan v tebi!

Žena (se dvigne): Bojan, ali sem prišla zato, da mi očitaš grehe, neke namišljene grehe?

Ljubimec: To je le danes, ker sem videl njo...

Žena: Bedak! Pridem raje drugič, ko boš pametnejši. (Odide.)

Ljubimec (dvigne pest): Čakaj, satan, nekoč pride sodni dan... In tedaj bom sodil jaz... (Sede v naslonjač. Natoči si v čašo vina in pije. Tiho:) Satanska ženska! (Pije.)

Z a s t o r.

(Dalje prih.)

G O S P A M I L E N A

I Z C I K L A M A V R I Č N I D O M — M I R A N J A R C

«Vladko, zdaj bova molila...»

«Ne.»

«No, Vladko, priden bodi, molila bova...»

«Ne bom...»

«Poslušaj, priden bodi in stori tako...»

«Molil pa ne bom...»

Triletni kodrolašček se je z živimi, črnimi očmi tako dobrikuje uporno smehljal mladi materi, visoki «gospe direktorjevi», da se je ta lahko zbegala, obotavljajoč se iskaje načina, kako bi preprečila spet tak mučen prizor, kakršnega je morala zadnje dni vedno doživljati, kadar je pripravljala sina k večerni molitvi. Za trenutek ji je ušel pogled preko verande na vrt, odkoder

so večerni dihi zanašali sočne vonjave, tja do travnikov, položno zleknjenih do reke, ki je odbijala vrtinčast blesk poslednjega odsevanja. Vse to je bilo njeno. Tu je preživljala poletne mesece, odpočivajoč se od mesta. In ko se je tako razgledavala, je opazila, da prav daleč ob reki prihajata dva moška, od katerih je bil eden njen mož, drugi pa je bil neznan in je vitek in višji od prvega z vnetimi kretnjami risal v zrak črte in loke.

«Glej, atek, prihaja», se je zganila in se okrenila k svojemu sinu, «moli! Povedala mu bom, kako si bil priden...» In je še pristavila: «Če boš molil, seveda,» dasi je hotela vzklikniti, «in ti bo kaj lepega prinesel». Toda bojazen, da bi s kako obljubo otroka razvadila in dala priliko, da se v malem razvije «trgovski» duh, jo je opozorila na pazljivost.

«Kje je atek?» se je razveselil deček in se že pripravljaj, da steče k oknu, ko ga je mati zadržala s kretnjo nejevolje, ki jo je obšla morda ne samo zaradi otrokove neposlušnosti, marveč tudi radi nemirne radovednosti, kdo je tuji človek z njenim možem.

«Vladko, zdaj pa zares. Boš, ali ne? ...»

«Saj sem rekel, da ne ... ne bom, mamica!» se je fantek uprl in jo pogledal za čuda nežno, z licem pa jo je pobožal po lepi beli roki. To ji je spet omililo ostri pogled in skušala je zaprositi:

«Vladko, poglej, nič te ni Jezušček vesel, ko si tako poreden.» Pri besedi «Jezušček», ki jo je izrekla kakor «Ježček», je mali poskočil, dvakrat prikimal in začrtal z ročico po tleh obliko kroga, čudeč se:

«Ježček ... tak ... ježček ... tak. Velik!» In mislil je na ježa, ki so ga našli včeraj na travniku in je široko pogledaval.

«Poreden si,» je odgovorila mati, «Jezušček tam gori te nima rad ...»

«Bo jokal?»

«Jokal bo, hudo bo jokal.»

«Vladko tudi jokal ...»

Zdaj je gospa vedela, da se bo zgodilo isto kot marsikateri večer. Zagrozila mu bo, da ga postavi za kazen v kot, a mali bo stekel prostovoljno tjakaj, še preden bi mu ukazala. Izbral si bo prostor med cvetlično mizico in pletenim naslanjačem in bo stal čisto pri miru, pri tem opazoval mravlje, ki lezejo po leseni ograji z vrta in se sprehajajo v lepi vrsti med cvetlično mizico in starim zabojem ob pisani preprogi. In že samo zaradi mravelj je vredno stati za kazen v kotu, kjer mu ni treba venomer izrekati čudnih stavkov, ki se začno še dokaj razumljivo z «angel moj» (Vladko se ob tem vsakokrat spomni srebrnih peroti iz cerkve), potem pa se zavlečejo v «blodi vedno ti z menojo ... toj na tani ... udega

me blani», zatem pa pride neskončno dolga tema strašno zagonetnega govorjenja, dokler se slednjič Vladko ne ojunači v trikratnem «mijana» («usmili se nas»), ki mu nad vse ugaja zaradi ritmičnega valovanja, da spremlja ta konec še s priklanjanjem glave in s pogibavanjem vsega svojega telesca. A čemu neki ga venomer tolažijo in strašijo s tem «Ježkom», ki je malega že čisto zmedel?

Zdaj si ga predstavlja kot nagajivega fantka, ki se s sosedom Tončkom trga, da bi mu vzel iz rok lopatko, zdaj ga vidi čudno razpotegnjenega na križu in spet ga zaman išče nekje v višavi nad križem cerkvenega stolpa. To se mu vidi tako neprimerno in dolgočasno, da se vse v njem upre in takrat vzklikne: «Ne bom molil!» Kajti moliti je isto kot stati pri miru, držati se silno resno in ponavljati za mamico nekaj, kar mu venomer vzbuja nedoločne, včasih grozeče pošastne podobe, včasih ga pa sili k drema-vici, če ga ne razživi pogled na muho, ki mu stopica po nogi. Gospa je uvidela, da je nocoj vse prizadevanje brezuspešno. Vladko je že sam pobegnil v kot. Lotila se je je rahla vznemirjenost, kajti, da je njen sin, ki ga je dočakala s toliko radostjo, tak upornik v molitvi, jo boli. Od vekomaj so njeni ljudje radi molili, zanjo samo pa je molitev najčistejše obnavljanje dekliških večerov, ki jih je preživela doma, ko je s sestrami sedela na klopici pred hišo, vdihavala toplo dehtenje cvetočih dreves, poslušala zvonjenje preko doline, v katero se je ubrano zlivalo odmevanje vseh glasov in šumov iz daljav. Molitev je njej tudi brezpogojna vdanost v edinstveno resnico, brez katere se ji zdi nemogoče živeti. Kdor zaupa, si krepí voljo, brez volje pa bi včasih težko vzdržala življenje ob tem možu, ki je zaradi njega spoštovana in čislana in zavarovana pred prividi in blodnjami, ki marsikatero šibko žensko zavedejo v pogubo. In resnično se ji smilijo vsa ta tisočera in tisočera človeška bitja, ki ji o njih pripovedujejo strahotne zgodbe družba, časopisi, film in gledališče. Toda ob doje-manju takih vesti je že često doživela v sebi nekaj nevarnejšega nego je sočutje: polastilo se je je tisto, dasi komaj zaznavno, vendar prvinsko poželenje (katero je sicer skušala utajiti sama sebi) po doživljanju enakih usod. Morda iz gole, trenutne radovednosti, morda iz nerazumljive žeje po neki razvratni spremembi, morda tudi iz drznega zaupanja vase, češ, da nji nikakor ne bi «izpodneslo». Take izzivajoče želje so jo omrežale posebno tu, na selskem letovanju, ko je niso uspavale obveznosti predpisanega družabnega življenja. Včasih je izrazila to upornost celó, ne da bi se zavedala, da je storila nekaj zelo nevarnega. Sredi najiskrenejšega razgovora z nesrečno seljakinjo, ki jo je ustavila

pri delu, se je prekinila in se brezbrizno zavrnila: «Toda, čemu se možijo in ženijo, če vedo, da bodo zabredli v nesreče in stiske? Naj se jim slabo godi, saj so si sami krivi!» Ali pa je brez zunanjega povoda srepo sprejela svojega moža, ki jo je hotel razveseliti z novim darilcem, češ: «Pusti me... če nisi znal izbrati česa boljšega...»

In neredko se je vsa nemirna prebudila iz sanj, ki so jo tako razburile (dasi so se ji zdele čudno prijetne. Toda tudi ta občutek prijetnosti si je skušala za vsako ceno utajiti). Tako, na priliko, je sanjala, da jo opazuje v dekliški spalnici lep tujec. Kako bi je naj ne opazoval, ko pa spalnica nima vrat. Ozka soba, ki jo razsvetljuje rdeče zastrta svetiljka. Začutila je, da se ji lepi tujec bliža. Neznana slast pričakovanja in rahla groznica ji je zmrtvčila vsak gibljaj. In zavedela se je, da se je njenega telesa dotaknila moška roka. Vročično žgoča roka. Tedaj se je splašena predramila...

Ona, ki je vedela toliko govoriti o svojem bližnjem, o ponižanih in razžaljenih, o zatiranih in zapuščenih, ona je zelo nerada segla v roko, ki ni bila lepa. Tudi se je silno bala okuženja. Zato se je, če je le bilo mogoče, po vsakem dotiku s tujo roko skrbno izmila roko z razredčeno kolinjsko vodo. Tujec pa je bil prav za prav vsakdo, razen njenega moža in otroka. Njen otrok je bil lepši od drugih, njen dom je bil vzor doma, njen bog je bil pravilnejši in resničnejši od onega, ki ga častijo drugi. Hrana, ki jo je zavživala ona, je bila vsekakor izbranejša od običajne hrane, — v čem, ne bi bila vedela povedati, toda vsekakor zato, ker so jo pripravili v njeni kuhinji. Dasi je mnogo potovala in se poznala s premnogimi odličnimi družinami, je vendarle smatrala ves svet za neuspeh snimek njenega sveta. Živali so ji vzbujale tako zoprni občutek, da bi za nobeno ceno ne pogladila mačka ali pobožala psa. A to je vendar ni oviralo, da ne bi v vznesenih besedah govorila o sv. Frančišku, ki je ljubil živali kot svoje družice v Bogu. Konje pa je ljubila s pogledi zaradi plemenitih linij njihovih teles in pa zato, ker je taka ljubezen sodila v okvir njene omike. Omika ji je tudi zapovedovala zaničevati vse, kar je izraz ali pa dejanje slabosti, na primer žalost, bolezen, obup. Za samomorilce je imela samo skrajno zaničljiv posmeh. Umirajočih se je bala kot greha. Mrtvih jo je bilo strah. Že samo pogled na sliko, ki je predstavljala mrtveca, bi jo zgrozil morda do omedlevice. Bolezen je smatrala kot kazen za greh in zato so bili zanjo vsi ohromeli in jetični nekam manjvredni ljudje. Toda tako čuvstvovanje in mišljenje je vendar ni oviralo, da ne bi storila izjeme, ko ji je obolel otrok, ki ga je mučil nahod dva dni.

Tista dva dni je bila vsa hiša pokonci. Osorno je ukazovala kuharici in služkinji. Razdražena ju je oštevala, češ, da ne stopata dovolj tiho, puščala je v nemar kosilo in večerjo, togotno je odklanjala vsak obisk in k nji je smela samo še katera od «sester» iz kluba. S to se je potem posvetovala, kaj je važneje: ali dajati za maše ali pa mnogo moliti za otrokovo zdravje; premišljala je, da bi obljubila ličen oltarček v čast Mali sv. Tereziji, ki jo je smatrala za najboljšo priprošnjico pri Bogu in za najčudodelnejšo pomočnico v vseh težavah, posebno pa še pri otroških boleznih.

Res da je marsikatero uro težko občutila križajoča se valovanja svojega značaja, vendar se je prav zato tem krčeviteje oklepala privzgojene in po njej sami okrepljene oblike življenja, ki ji je bilo edino, vsaj dozdevno oporišče, kajti doživela je trenutke, ko so se je polastili strahotni (čeprav zares samo «trenutni») občutki, da se ji zdaj — zdaj zmajejo tla pod nogami in jo preseneti neko blazno spoznanje, po katerem ji bo vse dosedanje življenje spremenjeno. In vprav iz te obupne skrbi, da se ne bi nič spremenilo, je iz dna duše sovražila vsako upornišvo. In njen sin, ki ga skuša vsega osvojiti s svojim vplivom, se hoče upirati redu? Zdajci se je ozrla po sinu, ki se ji je bil umaknil v kot. Tu je zdaj kobacal po vseh štirih in ril za zaboj, očitvidno stikajoč za mravljami. Poklicala ga je. Ni se takoj zavedel. Nato pa se je še napol ležeč okrenil k njej in ves blažen vzklikal: «Mami... mami... vid... vid... mlou... mlou...» kažoč temo.

Izraz na obrazu mu je razodeval toliko radost, da je osupnila. To ni bil izraz zmagovalca, ki je utešil svojo neupogljivost, kakor je pričakovala, temveč je bil odsvit neizrekljivo čiste radosti, kakršno doživlja samo tisti, ki ga ne muči nobena vez. Oči so klicale, ličeca so se polno smehljala in usta so bila na pol odprta, kakor da vsak trenutek izpovedo neko nad vse veselo vest. Za ta izraz je gospa Milena otroka prav skrivoma pozavidala. Zapeklo jo je v dnu srca in obšlo jo je živo spoznanje kakor še nikoli doslej: ta otrok je srečen... bolj srečen od mene. Toda misel, ki je spremljala to spoznanje je bila dokaj neobičajna. Tikala se je nje same in baš to jo je vznemirilo: glej, moj sin je srečen, srečen, ker je prestopil mejo, ki sem mu jo občrtala. Onkraj te meje je našel vzradoščenje.

Onkraj meje... To spoznanje je izzvalo v njej isto redko, strašno občutje, da se ji zdaj-zdaj utegnejo spodnesti tla pod nogami. In da bi se rešila, je stopila k svojemu sinu. Pobožala ga je in poljubila in čisto je pozabila, da bi «kaznjenca» ne smela ljubkovati. — Zunaj so se začuli koraki.